

KVHAA
ÅRSBOK 2024

Lockask från salongen på Villagatan 3. Enligt Herbert Rettigs anteckning köpte han och fadern Hjalmar asken under en resa i Tyskland 1909. I februari 2024 inleddes en föremålsinventering. Den gamla handskrivna informationen blir digital när Rettigska samlingen i sin helhet registreras i en databas. Inventarienummer: RV391. Foto: Kungl. Vitterhetsakademien.

KUNGL. VITTERHETS
HISTORIE OCH
ANTI KVITETS AKADEMIEN

ÅRSBOK 2024

STOCKHOLM 2024

THE ROYAL SWEDISH ACADEMY OF LETTERS,
HISTORY AND ANTIQUITIES

ACADÉMIE ROYALE SUÉDOISE DES
BELLES-LETTRES, DE L'HISTOIRE
ET DES ANTIQUITÉS

KGL. SCHWEDISCHE AKADEMIE FÜR LITERATUR,
GESCHICHTE UND ALTERTÜMER

© De enskilda författarna och KVHAA, Stockholm 2024

Grafisk formgivning: Lars Paulsrud

witterhetsakademien.se

ISBN 978-91-88763-56-3, ISSN 0083-6796

Italgraf Media, 2024

INNEHÅLL

- 7 Preses hälsningstal
- 11 År 2024 tilldelade medaljer och priser

MINNESORD

- 19 Nils-Arvid Bringéus
- 27 Olof Ruin
- 33 Birgit Arrhenius
- 41 Tryggve Mettinger

FÖREDRAG

- 49 Stefan Helgesson: *Det förflutnas problem i afrikansk litteratur*
- 61 Karl Wennberg: *Vad vet vi om mångfald – och vad vet vi inte?*
- 71 Helge Jordheim: *Alle tidens former och farger. Tidsrom og synkronismer i tidligmoderne kunnskapshistorie*
- 97 Karin Sennefelt: *Karl XI:s mage*
- 113 Torbjörn Lodén: *Vitterhetsakademien i världen. En sinologs perspektiv*
- 127 Johan Bjureberg & Kenny Skagerlund: *Psykisk hälsa och lärande hos barn och unga*
- 139 Lars Strannegård: *Bildning i en digital tid*

- 147 Christian Høgel: *Barlaam och Ioasaf. Om hvordan oversættelser langs Silkevejen skabte verdenslitteratur i middelalderen*
- 155 Birgitta Svensson: *Kulturarvens betydelse. Minnespolitiken och det förflutna*

ÅRSBERÄTTELSE, FÖRTECKNINGAR ÖVER LEDAMÖTER,
AKADEMIFORSKARE OCH PERSONAL

- 171 Ständige sekreterarens årsberättelse
- 177 Vitterhetsakademiens kulturfästigheter
- 189 Årsberättelser från vissa forskningsföretag m.m.
- 207 Publikationer utgivna 20.3.2023–19.3.2024
- 209 Alfabetisk förteckning över Akademiens ledamöter
- 226 Akademiens ledamöter i invalsordning
- 229 Ledamöternas fördelning på klasser
- 231 Avlidna ledamöter 20.3.2023–19.3.2024
- 232 Akademiens utskott och nämnder
- 238 Vitterhetsakademiens akademiforskare
- 239 Akademiens personal

NILS-ARVID BRINGÉUS

NILS-ARVID BRINGÉUS avled den 21 april 2023, 97 år gammal. Han var en flitig och engagerad deltagare i Akademiens sammankomster, men under senare år hindrade hans sjukdom honom från att resa. Nu när det är dags att teckna hans minne öppnar sig möjligheten att med hjälp av en lång livsresa och vetenskaplig gärning följa nära åttio år av det akademiska samhällets omvandling. För med sin produktivitet, entusiasm och energi var Nils-Arvid med om att omskapa svenskt universitetsliv – sett genom det prisma som hans eget ämnes utveckling utgör: europeisk etnologi.

Han föddes 1926 i Malmö men växte upp i Örkelljunga där hans far var folkskollärare. Rötterna i Örkelljunga kom att spela en viktig roll i hans akademiska liv, det framgår inte minst av hans självbiografi – *Från Örkelljungapågå till Lundaprofessor*. Här möter vi en finstämd skildring av en barndom som kom att forma ett hembygdsengagemang, och senare kom att inspirera honom till ett stort antal böcker med alla upptänkliga aspekter på denna nordskånska bygd, kanske mer detaljrikt och kärleksfullt skildrad än någon annan svensk ort.

Nils-Arvid hade sin vetenskapliga bana förlagd till Lund. Där började han sina studier i etnologi och teologi 1946 och disputerade 1958 på avhandlingen *Klockringningsseden i Sverige, en innovationsstudie* som

gjorde honom till docent vid institutionen. Professor var han mellan åren 1967 och 1991.

Men hur var det att bli professor 1967? Det finns lättare och svårare tider att ta över en lärostol. Utmaningarna var stora när Nils-Arvid tillträdde tjänsten vid Lunds universitet. Det var en tid när hela den svenska universitetsvärlden skulle reformeras radikalt med den stora omorganisation som kallades PUKAS. Institutioner skulle förändra sin undervisning och sina kursplaner och samordnas i nationella system och samarbeten. Nu skulle det bli ordning och reda.

1967 handlade det även om att ge folklivsforskningen en vassare profil. Jag minns hur min historieprofessor kommenterade mitt eget val några år tidigare att gå från historia till folklivsforskning med orden: ”Kandidaten ska veta att detta är ingen vetenskap, bara läran om bondslagsmål.” Men från att ha varit litet och undanskymt, strömmade nu studenter till ett ämne som döptes om till europeisk etnologi och riktade blicken mot studiet av vardagsliv och folklig kultur både i historia och i samtid.

Nils-Arvid tog på sig det stora och ofta otacksamma arbetet att synkronisera ämnet, jämka samman lokala profileringar, låta ämnet expandera på nya universitetsorter och organisera otaliga ämneskonferenser. Han såg till att utveckla ett helt kursbibliotek, satte lärare och doktorander i arbete med att skriva läroböcker som fångade upp ämnets olika specialfält. Med sin kombination av otålighet, entusiasm och otrolig arbetsförmåga fick han en nyckelroll i att bygga upp den infrastruktur som ett universitetsämne behövde för att växa: Borde vi inte ha en egen internationell tidskrift, hur vidgar vi samarbetet med våra kollegor i Norden och Europa, vilka forskningsområden ska prioriteras? Han startade 1972 den nordiska tidskriften *Ethnologia Scandinavica*. Under en period där yngre forskargenerationer vände blicken mot studier av svenska lokalsamhällen och nationella subkulturer tog han ämnesprefixet ”europeisk” på stort allvar – det komparativa perspektivet fick inte tappas bort. Han såg till att kontakterna med kollegor och institutioner ute i Europa hölls vid liv och utvecklades. Han blev en mästare på att arrangera europeiska

Foto: Ursula Urbansdotter.

symposier och samlingspublikationer kring olika forskningsteman från ”The ethnology of food” till ”Folk art studies”. I detta arbete såg han alltid till att dra in yngre forskare och studenter.

Nils-Arvid levde alltid på skrivande fot och detta långt efter pensioneringen. Han hörde till den generation som ständigt hade ett korrektur på fickan. Det halades fram under frukost, resor och arbetspauser. När det var dags att ge sig iväg till det älskade sommarstället i Kivik var bilen fullastad med boktravar och excerptbuntar. Ur bakluckan dinglade en datorsladd när bilen rivstartade. Varför ligga på stranden när man kan sitta och skriva på verandan?

Så upptar också hans tryckta bibliografi från 1996 över fyra hundra nummer, och det hann bli fler efter det. Att bläddra i listan blir en fascinerande resa över ett alltmer vidsträckt forskningslandskap. Allt intresserade honom. Hans första stora intresse var modern och traditionell kyrklig sed och mötet mellan statskyrka och lokala traditioner, inte minst den folktro som länge var en så viktig del i allmogens religiösa föreställningsvärld och praktiker.

Han skrev flitigt om materiell kultur, mat och måltid och om traditioner kring livs- och årscykeln. Men det handlade inte bara om färgstark tradition, han fångade även dess baksida, som till exempel i artikeln ”Fest som trauma”. Under senare år fokuserade han alltmer på studiet av folkkonst och då särskilt sydsvenskt bonadsmåleri.

I sin forskning inspirerades han ofta av grannmännen som kyrkohistoria, kulturgeografi och konstvetenskap. Han vistades som gästprofessor i Berkeley, Bergen och Edinburgh. Hans internationella och tvärvetenskapliga intresse gjorde även att han helt riktigt belönades med fyra hedersdoktorat, tre i etnologi vid universiteten i Bergen, Åbo och Münster samt ett i teologi vid Lunds universitet. Det tvärvetenskapliga intresset markerades även av ett flitigt engagemang i lärda sällskap. 2002–2004 var han preses för Kungl. Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur.

Nära åttio år i forskarsamhället och det akademiska livet. När jag ser tillbaka på Nils-Arvid Bringéus livsbana kommer jag att tänka på en mo-

dell som professorn i kulturgeografi Anne Buttimer arbetade fram när hon analyserade det svenska forskarsamhällets profileringar.¹ Hon skapade en trestegsmodell för att förstå skiften i en disciplins utveckling. Hon talade om tre aktörer som ständigt samspelar. Den första är fågeln Fenix som föds på nytt ur askan av det gamla och upptäcker nya världar, så den hårt arbetande organisatören doktor Faust och till sist Narkissos som, utan att vara självupptagen, reflekterar kritiskt över vad som skett och sker i ämnet.

Detta är en tankemodell som även kan appliceras på en forskarkarriär och inte minst då Nils-Arvid Bringéus akademiska liv. Låt oss börja med Fenixfasen. Nils-Arvid kom till etnologin när ämnet började bryta upp från en mer traditionell forskning kring folkkultur, ofta organiserad som ständiga räddningsaktioner av en allmogevärld som sågs som döende och hotad. Men hur skulle man hantera det pågående nuets ständiga traditionsskapande? Borde man inte föra vidare den starka fältarbets- och insamlingsstraditionen till nya fält och miljöer? Med fenixaktig nyfikenhet och aptit på det nya utvecklade Nils-Arvid nya fält som religionsetnologi och bildlore. Inte minst visade han hur man kan kombinera studier av historia och nutid.

Men Fenix entusiasm för det nydanande och nyfikenheten på att pröva andra fält och teman kan lätt resultera i ett flaxande, och här träder så doktor Faust in på arenan med uppgiften att skapa en stabil infrastruktur för både undervisning och forskning, där det nya och det etablerade möter varandra. Idéer, angreppssätt och kunskapsområden blir sakta men säkert institutionaliserade, det skapas skolbildningar och byggs upp rutiner och handgrepp. Nils-Arvid förmådde just att ta det steget från Fenix till Faust och blev den entusiastiske ämnesbyggaren. Just denna akademiska roll kommer ofta i skymundan, den syns inte så tydligt i ett curriculum vitae eller i publikationslistor. Och ändå är Fausts organiserande och snickrande så oerhört viktigt för ett ämnes utveckling,

1. Anne Buttimer 1983. *The Practice of Geography*, London: Longman.

och kanske är det först i tillbakablickandet som denna betydelse blir riktigt synlig. Samtiden riskerar ofta att ta Fausts arbete för givet eller alldagligt.

Den faustianska mödan är nödvändig men kan också leda till rutinisering med oskrivna regler och rutiner som kommer att sitta i väggarna: Så här bedriver vi vetenskap hos oss! Nu blir det dags för Narkissos att träda fram och granska ämnets situation och ställa frågan: hur hamnade vi här? Det handlar om att skriva forskningshistoria och analysera länkarna och linjerna mellan olika vetenskapliga traditioner och målsättningar.

Rollen som Narkissos brukar många forskare axla mot slutet av karriären, börja summera och skriva ämneshistoria. Men för Nils-Arvid fanns detta intresse tidigt, lusten att följa vilka vägar ämnet valt eller valt bort vid givna tidpunkter. Redan 1966 kom hans stora arbete om diplomaten Gunnar Olof Hyltén-Cavallius försök att skriva en första ”svensk etnologi”. Det följdes senare av flera studier som kartlade ämnets rötter och framväxt, från 1700- och 1800-talets fascination inför allmogelivet fram till de senaste hundra årens universitetsliv. (Vid Lunds universitet etablerades ämnet 1913.) Lägg till det flera forskarmonografier.

Fenix, Faust och Narkissos – Buttimers poäng är att aspekter av dessa tre aktörer kan finnas samtidigt i skolbildningar och discipliner, och i det här fallet kan vi se hur Nils-Arvid under sin långa karriär framgångsrikt skiftade mellan positionerna. Alla älskar Fenix vitalitet och nyfikenhet, men fågelns flykt förutsätter även Fausts slitsamma ämnesbyggande och Narkissos eftertanke. Vi kan alla fundera över hur de tre rollerna kombinerats i vårt eget akademiska liv. Men jag tror att få förmår förena rollerna som Nils-Arvid gjorde.

När etnologin senare återigen sökte nya vägar kom han att ta på sig den viktiga uppgiften att skapa kontinuitet för ett ämne i snabb omvandling. När det är dags att summera ett långt liv och en ovanligt lång forskarkarriär finns det anledning att fundera över hur ett ämne och en universitetsinstitution skulle ha sett ut utan den forskarglädje, den kraft och det engagemang som var Nils-Arvids särmerke. Tack vare hans oför-

tröttlighet och skaparkraft fick jag som hans efterträdare komma till ett dukat bord.

I letandet efter pusselbitarna till en så lång forskarkarriär är det värmande att gång på gång påminnas om alla hans insatser. Tänk vad han hann med och med vilken omtanke han vårdade sitt ämne och lotsade in generation efter generation. Som etnologer har vi mycket att tacka honom för.

Orvar Löfgren